

Bol i patnja - vječiti čovjekovi suputnici - neiscrpna obveza i nadahnuće liječnika

Škrobonja, Ante

Source / Izvornik: **Medicina, 1998, 34, 61 - 62**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:467716>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

BOL I PATNJA - VJEČITI ČOVJEKOVI SUPUTNICI - NEISCRPNA OBVEZA I NADAHNUĆE LIJEČNIKA

PAIN AND SUFFERING – MAN'S ETERNAL COMPANIONS – INEXHAUSTIBLE COMMITMENT AND INSPIRATION TO THE PHYSICIAN

Ante Škrobonja

SAŽETAK

U prikazu se povijesnim redosljedom rezimiraju nastojanja čovjeka i medicine usmjerena prema svladavanju fizičke i psihičke boli i patnje. Navode se neki od najkarakterističnijih među nebrojenim, empirijski stečenim racionalnim, kao i onim drugim spekulativno - magijskim pokušajima svladavanja boli.

Početak moderne anestezije vezan je za otkriće dušičnog oksidula engleskog kemičara H. Davya. Za njim slijedi praktična primjena raznih sredstava za uspavljivanje i anesteziranje. Tu, jednu od najpresudnijih era u povijesti medicine označit će: H. Wales, W. Morton, J. C. Warren, K. Koler, J. Y. Simpson, W. S. Halsted i mnogi drugi.

Premda je fizičku bol moderna medicina nadvladala, one druge boli - psihičke i socijalne patnje ostaju kao trajni izazov ne samo medicini, već i cjelokupnome društvu.

KLJUČNE RIJEČI: bol, anestezijologija, povijest medicine.

Kao praiskonski čovjekovi suputnici, bol i patnja (fizička ili psihička) iz najdublje čovjekove podsvijesti primarno prizivaju dva oprečna fenomena. To su moralni osjećaj opomene, prijetnje ili kazne i nagon samoodržanja koji u sebi anticipira metode i postupke njihova ublažavanja i nadvladavanja.

To pak znači da Homo Patiens postavši Homo Sapiens ne samo razmišlja o svojoj boli i patnjama, već im se i aktivno suprotstavlja - u početku nesvjesno magijskim i spekulativno, a zatim iskustveno i racionalno. Sagledamo li u tom kontekstu početak pramedicine, svekolika će njena daljnja povijest postati ništa drugo doli zadivljujuće neprekinuta borba liječnika protiv boli i patnje, ali i neuništivog optimizma bolesnika i patnika.

ABSTRACT

The efforts of humans and medicine aimed at overcoming pain, anguish and sufferings are summarized in chronological order. Some of the most characteristic among innumerable attempts, empirically obtained rational, as well as those speculative or magical attempts to relieve pain are named.

The advent of modern anaesthesia is linked to the discovery of nitric oxide by English chemist H. Davy, followed by practical application of diverse sleep-inducing substances and anaesthetics. This era, one of the most crucial periods in the whole history of medicine, is marked by the names of: H. Wales, W. Morton, J. C. Warren, K. Koler, J. Y. Simpson, W. S. Halsted and many others.

Although physical pain is successfully relieved in modern medicine, other forms of pain - anguish and social suffering remain permanent challenges not only to medicine but to the whole society.

KEY WORDS: pain, anaesthesiology, history of medicine.

Osvrnemo li se u prošlost, a tako to obično biva, najstarije pisane dokaze nalazimo na nezaobilaznim glinenim babilonskim pločicama. Na jednoj od njih iz 3. stoljeća prije Krista pročitat ćemo recept o ublažavanju zubobolje pomoću usitnjenog sjemena bunike i drugog ljekovitog bilja. Prema Pliniju Starijem, neobično hrabri egipatski kirurzi prije operativnih zahvata kožu anesteziraju mješavinom octa i prašine tajnovitog "memfiskog kerman". U staroj Kini osim specifičnom akupunkturom bol se ublažavala pomoću raznih narkotičnih napitaka dobivenih iz trava. Slične pripravke poznaje i staroindijska medicina, koja uz to preferira metode joge i slične autosugestivne postupke¹. Osvrnemo li se na prapočetke europske medicine, susrest ćemo Homera koji u Odiseji spominje ljekovite napitke za ublažavanje boli i srdžbe i Patrokla kako melemom iz biljnog korijenja vida Euripidove rane. Herodot u 5. st. p.n.e. opisuje kako Sikti za ublažavanje boli udišu dim zapaljene konoplje. Veliki Hipokrat u djelo "O ženskim boles-

tima" preporuča sjeme od divlje salate za koju danas znamo da sadrži izvjesne opijate. Iz razdoblja aleksandrijske medicine potječe spužva natopljena opojnim sredstvima koja se stavlja pod nos. Dioskurid uvodi u rimsku medicinu preoperativno alkoholni dekokt mandragore ². Iz Evandjelja je znano da su razapetom Isusu Kristu bolovi ublaženi spužvom natopljenom u octu ³. Najpoznatiji bizantski liječnik Oribizije u 4. stoljeću uspješno koristi slatko vino s korijenom mandragore. Čudesna mandragora oduševit će i arapske liječnike, osobito Avicenu (11. St) pa će tako ona postati jedna od najcjenjenijih ljekovitih biljaka i tijekom cijelog europskog srednjovjekovlja ⁴. Uz to europski kirurzi, osobito salernitanski, primjenjuju modificirane aleksandrijske spužve (*spongia somnifera*) gotovo do 16. stoljeća, a za lokalnu anesteziju u to doba rabe se i "kataplazma" - tj. kaše s narkotičnim i anestezirajućim travama.

U 16. stoljeću, koje će predstavljati i svekoliku medicinsku renesansu, reformator kirurgije Ambroise Paré ne samo da napušta agresivne metode kauterizacije i vrelo ulje, već u terapiju uvodi blaga sredstva poput tzv. "digestiva" - smjesa bjelanjka, terpentina i ružina ulja. Krajem stoljeća napuljski kirurg Gian Batista Della Porta kod raznih bolova, osobito zubobolja prakticira udisanje para nekih kuhanih narkotičnih tvari, a Marko Aurelije Severino početkom 17. stoljeća zagovara i postiže prve uspjehe utrljavanjem snijega u kožu i time promovira krioterapiju što će kasnije prihvatiti i drugi kirurzi poput Tome Bartolinia i Johna Huntera. Najimpresivnije uspjehe na tom polju postići će legendarni Napoleonom kirurg Jean Dominique Larey koji na ledenom bojnopolju pri temperaturi i do minus 29°C gotovo bezbolno vrši brojne amputacije ⁵. Sve su to, nažalost, još uvijek tek parcijalna rješenja, a mnoga poput onog s razvikanim Mesmerovim "magnetskim snom" čak i beskorisna, nerijetko više štetna nego korisna. Sredinom 19. stoljeća iz zaborava se pokušavaju reafirmirati "uspavljajuće spužve", ali i to biva napušteno. Prisjetimo li se da u to doba kao primarni medicinski problemi još uvijek vladaju zarazne bolesti, a u kirurgiji smrtonosne infekcije, nerješiv problem boli i fizičke patnje (o duševnoj da i ne govorimo) djeluje gotovo obeshrabrujuće. I kad je izgledalo da su svi naponi liječnika i kirurga ostali praktički bezuspješni u pomoć iznenada priskaču kemičari. U to se doba (1771.), neovisno jedan o drugom Joseph Priestley i Carl Wilhelm Scheele otkrivaju kisik, a Priestley i dušični oksidul, a nešto kasnije (1831.) Justus von Liebig i Eugen Souberain i kloroform, a da nisu bili svjesni potencijalnog značaja svojeg otkrića. Slično će biti i s nekočinom engleskih liječnika (Richard Pearson, Thomas Bedoes npr.) koji su počeli vršiti pokuse s udisanjem različitih plinova i para u svrhu liječenja. No stvarni početak ere

anestezije započet će s mladim engleskim kemičarom Humphryem Davyem koji je utvrdio da tzv. "rajski plin", odnosno dušični oksidul koji se je do tada koristio za zabavu, smanjuje osjećaj boli, te da nakon malo dubljeg udisanja uspavljuje. Nešto kasnije Crawford Long uz eterske pare obavlja nekoliko manjih operacija, ali ni on unatoč uspjehu ne procjenjuje potencijalni značaj otkrića. Nakon toga će američki zubar Horace Wales autoeksperimentom spoznati blagodat dušičnog oksidula. Želeći autorizirati otkriće pred mjerodavnim stručnjacima, eksperiment mu nažalost ne uspijeva. Slijedom iste ideje jedan drugi zubar William Morton koristi eter i uspješno izvodi zubarski zahvat, a harvardski profesor Juhod Collins Warren novo iskustvo promovira i u kirurgiji. Nezadovoljan mirisom i nuspojavama eterske narkoze edinburški kirurg Jams Young Simpson opredjeljuje se za kloroform koji će dominirati u britanskoj kirurgiji do kraja stoljeća od kada gotovo cijeli svijet ponovno prihvaća eter spoznavši da su njegove nuspojave ipak manje štetne. U to doba u anesteziji se uvode još dvije nove metode: Karlo Koller lokalnu anesteziju kokainom, a William Stewart Halsted infiltracijsku anesteziju što će ostati osnovom današnje maksimalno sofisticirane anesteziologije ⁶.

Devetnaesto stoljeće kao početak aktualne prirodnoznanstvene medicine karakterizira među inim i silan zamah nove farmakološke terapije. Tehnološka postignuća kemije sve se više i učinkovitije poklapaju s eksperimentalnom medicinom. Rezultati su brojni, sve uspješniji lijekovi na bazi ekstrakta i izoliranih alkaloida, odnosno sintetiziranih tvari. Od novih lijekova valja posjetiti na brom, salicilnu kiselinu, nitroglicerol, gvajakol i niz novih analgetika... Pojavljuju se i novi oblici lijekova: tablete i injekcije.

I tako je fizičku bol moderna medicina praktički nadvladala. No patnje, osobito one duševne, a sve više i socijalne ostaju i dalje među nama kao vječiti suputnici obvezujući nas na nove nikad završena traženja.

LITERATURA

1. Thorwald J. *Historie de la médecine dans l' antiquité*. Paris: Hachette, 1966: 107-223.
2. Delfino A. ur. *Storia della medicina*. Roma: Antoni Delfino Editore - Medicina scienze, 994:87-154.
3. Novi zavjet, Mt 27,48-49, Mk 15,36, Lk 23,36, Iv 19,29-30.
4. Lyons A.S. *Histoire illustrée de la médecine*. Paris: Presses de la Renaissance, 1979:357, 419.
5. Stanojević. *Historija medicine*, 2. izd. Beograd - Zagreb: Medicinska knjiga, 1962:355-413.
6. Thorwald J. *Stoljeće kirurgije*. Zagreb: Zora: 34-46, 115-173.